

بسمه تعالی

تبیین سیره حضرت زهرا علیها السلام در ترویج شاخصه های تعالی زن (با محوریت نقش دختری و همسری)

رضیه شاطری-ثریا عبدی-حسناعامری^۱

چکیده

پایه نقش های همسری و مادری، نقش دخترانه ای است که خداوند متعال در متن تکوین و آفرینش مستقر کرده و ظرفیت ها، مقدمات و استعدادهایش را فراهم نموده است. بنابراین، اگر این نقش به خوبی توصیف و شناخته شود، علاوه بر این که دختر امروز می تواند از عهده نقش های خاص خود برآید، می تواند فردا به عنوان همسر، مادر، مربی و عضو فعال جامعه، نقش آفرینی نماید. از همین رو است که این بخش، قابلیت سرمایه گذاری بیش تری دارد. کسی که دوران دختری را می گذراند، دارای ویژگی ها، امتیازات، توانمندی ها و استعداد های ویژه ای است که باید از آن ها در جهت ایفای بهینه نقش دختری، استفاده نمود. مربیان و متولیان تربیتی دختران، باید آن ها را یاری کنند تا آمادگی های لازم را برای ایفای مطلوب نقش دختری به دست آورند. این آمادگی ها در سه ساحت بینش، گرایش و رفتار شکل می گیرد. در ساحت بینشی، این آمادگی ها و الزامات در حوزه هویت شناسی شامل جایگاه شناسی بانوان در هستی، جایگاه شناسی دختران در خانواده، خودآگاهی دخترانه و شناخت بلوغ دخترانه است و در حوزه نقش شناسی شامل شناخت جایگاه خانواده در اسلام، جایگاه شناسی ازدواج و معیارهای انتخاب همسر و شناخت نقش اجتماعی دختران می باشد. همسران در فرهنگ اسلامی از جایگاه ممتاز و ویژه ای برخوردارند. برای ایجاد، حفظ و تقویت این جایگاه می بایست نقشه هست ها و نیست ها و بایدها و نبایدهای سبک زندگی بانوان ترسیم شود. الگوی تعالی، این نقشه را به استناد فرهنگ قرآن و روایات تبیین می کند. این نقشه منطبق با ویژگی ها و شرایط تکوینی و فطری بانوان و لحاظ رشد تربیتی او در دنیای امروز است. همسران با شناخت جایگاه و مسئولیت خود، آمادگی لازم جهت ایجاد کانونی آرام و پر از مهر و عطوفت را کسب می کند. این آمادگی ها در نقش همسری در سه ساحت بینش ها، گرایش ها، و رفتارها بررسی می شود. مطالعه این نوشتار که به روش کتابخانه ای گردآوری شده برای تمامی متولیان تعلیم و تربیت می تواند راهگشا باشد.

واژگان کلیدی: الگو، الگوی تعالی زن، حضرت زهرا، نقش دختری، نقش همسری.

^۱ - طلبه سطح ۲ مدرسه علمیه الزهراء (س) شهرستان صحنه

(1) مقدمه

اسلام به عنوان جامع ترین دین الهی، آموزه های فراوانی در راستای رسیدن انسان به سعادت حقیقی ارائه می دهد. در این میان نگاه شخصیت ساز و هویت بخش اسلام به دختران، حکایتگر جایگاه ممتاز آنان در این مکتب انسان ساز است. اسلام در نظام تشریعی مترقی خود، که برخاسته از تکوین و خلقت ویژه انسان ها است، تفاوت ها و ویژگی های جسمی و روحی دختران و پسران را مدنظر قرار داده است. از همین رو باید ها و نبایدهای ویژه ای برای هر یک از آن ها در جهت رسیدن به رشد و تعالی لحاظ کرده است. با این نگاه، علی رغم برخی تلاش ها، جای خالی الگویی جامع - مبتنی بر متون دینی - برای رشد و تعالی دختران و پسران، در نظام تربیت جامعه، بسیار محسوس است.

مکتب اسلام، الگوپذیری را در قالب گرایش فطری در انسان ها به رسمیت می شناسد. انسان ها فطرتاً در پی اسوه بوده اند و مسیر عمرشان را با همانند سازی از روی الگوها طی می نمایند. در این میان، جوانان به الگوها بسیار اهمیت می دهند و شخصیت آن ها تحت تأثیر آن شکل می گیرد. دختران به عنوان بخش عظیمی از پیکره جامعه انسانی، در فرهنگ اسلامی از جایگاه ممتاز و ویژه ای برخوردارند. بر متولیان امر تربیت لازم است که برای حفظ این جایگاه، «هست و نیست» ها و «باید و نباید» ها را برای ایشان تبیین نمایند، تا بتوانند پاسدار ارزش های واقعی جنسیتی خود برای رسیدن به رشد و تعالی واقعی و کامل باشند. از منظر دین، تفاوت در استعدادها و توانمندی های زنان و مردان، برخاسته از جریان عمومی خلقت و امری فطری است. بنابراین می توان ویژگی های انسانی را به دو بخش ویژگی های مردان و زنان تقسیم بندی کرد. از سوی دیگر، همین فطری بودن باعث می شود تا به شاخصه های مشترکی میان همه زنان دست پیدا کنیم؛ شاخصه هایی که به جغرافیای تاریخی و اقلیمی خاص اختصاص ندارد و همه دختران و زنان از آن بهره مند هستند. گذشته از این ها، پیچیدگی و ابهام ناشی از ضعف سیاست گذاری از سوی متولیان - مثل آموزش و پرورش - تاکنون تلاش ها برای دست یابی به چنین الگویی را با شکست مواجه کرده است. این در حالی است که با گشایش عرصه های گوناگون حضور اجتماعی پیش روی زنان و دختران که می توان آن را یکی از ثمرات و برکات انقلاب اسلامی دانست، نیاز به چنین الگویی برای جریان تعلیم و تربیت دختران، به خوبی احساس می شود.

بی تردید، سیره و سخن حضرت زهرا (س) را می توان به عنوان الگویی کامل و بی عیب و نقص، مبنای الگوی تعالی دختران قرار داد. اگر زن تعالی پیدا کند، بشریت تعالی پیدا خواهد کرد و اگر زن رشد کند، بشریت رشد خواهد کرد؛ همان طور که اگر آسیبی به زنان برسد، بشریت از بین خواهد رفت. نور اندیشه و نام فاطمه (س) انحرافات اصلی جامعه انسانی را برطرف و پیام او را به همه جهانیان ارائه خواهد کرد. ارزش های فاطمی باید و برای

بشریت قطعی زده امروز بازخوانی شود؛ بشری که گرفتار قطعی عاطفه، حیا، عفاف، طهارت، معنویت، انس با خداوند متعال و عشق به ولی الهی گردیده است. بازگشت هویت، ارزش، شخصیت و عظمت دختران و زنان، بار دیگر به نام حضرت فاطمه زهرا (س) رخ می نماید.

بنابر الگوی تعالی زن، برای یک خانم در طول زندگی 4 نقش¹ می توان تعریف کرد (البته نقش دیگری به جز این 4 نقش نمی توان برای او تصور کرد): نقش دختری، نقش همسری، نقش مادری و نقش اجتماعی.

از میان نقش های چهارگانه، آنچه که این مطالعه در پی تحلیل، تدوین و ارائه الگوی جامع برای آن است؛ نقش دختری است که پایه نقش همسری، مادری و اجتماعی است و خداوند متعال در متن تکوین و آفرینش مستقر کرده و ظرفیت ها و مقدمات و استعداد هایش را فراهم نموده است. بنابراین، اگر این نقش به خوبی توصیف و شناخته شود، علاوه بر این که دختر امروز می تواند از عهده نقش های خاص خود برآید، می تواند فردا به عنوان همسر، مادر، مربی و عضو فعال جامعه، نقش آفرینی نماید. از همین رو است که این بخش قابلیت سرمایه گذاری بیش تری دارد.

از سوی دیگر، در قرآن، نقش همسری اصالت دارد. این اصالت، برای هردو طرف- مرد و زن- لحاظ شده است و آثار خاص آن از جهت جسمی، روحی، روانی، عاطفی و ... زندگی دنیایی و آخرتی هردو را تحت تأثیر قرار می دهد. از مجموع آیات قرآن کریم، این گونه برداشت می شود که خداوند، انسان ها را زوج و در کانون خانواده می پسندد و رضای پروردگار متعال، در همین امر است. البته برای موارد خاص و استثنایی نیز شرایط ویژه و احکام خاصی در نظر گرفته شده است. آنچه که در قرآن کریم به عنوان مبنای بحث ازدواج و همسرگزینی مطرح شده، مسئله تکامل روانی و روحی انسان است. آیات متعدد و تفصیلی پیرامون مسأله تشکیل خانواده در قرآن کریم، بیانگر اهمیت این موضوع است. خداوند با محاسبه ای بسیار روشن، دقیق و جزئی موضوع خانواده را از مسأله زوجیت در نظام هستی و آفرینش انسان شروع نموده و تا جزئی ترین مسائل این موضوع هم پیش رفته است. مسائلی مثل چگونگی انتخاب همسر و شکل گیری رابطه صحیح بین زن و مرد، احکام مربوط به نکاح و طلاق و حقوق متقابل همسران نیز در بیان قرآن، مورد توجه قرار گرفته است.

خداوند همچنین با تبیین و تشریح زندگی پیامبر و جریان های داخلی زندگی ایشان با همسرانشان در سوره های احزاب، تحریم، مجادله و ...، یک الگوی روشن قرآنی ارائه کرده است. علاوه بر آیات قرآن کریم، سیره معصومین به

1- نقش، جایگاهی دارای مجموعه ای از مأموریت ها و وظایف مشخص است. برای نمونه، «جایگاه مادری» نقشی است که دارای مأموریت هایی مانند تربیت فرزند، مدیریت منزل و ... است.

ویژه زندگی مشترک رسول خدا و حضرت خدیجه سلام الله علیها و حضرت علی علیه السلام و فاطمه زهرا سلام الله علیها، نیز یاری رسان تدوین این بخش از الگوی تعالی زنان [یعنی نقش همسری] است.

براساس مطالعات مبنایی، خداوند متعال، دختران را -براساس مأموریت های ویژه و متفاوت زنان در دنیا- از نظر ظرفیت های جسمی، روانی و روحی، به گونه ای خلق کرده که بتوانند از عهده ی انجام این رسالت ها و نقش ها برآیند. این رسالت بزرگ، باید با توجه به خانواده، مدرسه، جامعه و همه ارگان های تربیتی و نقش آفرین در عرصه ی تربیت تعریف شود تا علاوه بر فهم درست از این نقش و تفاوت های آن، مقدمات تربیت برای عهده داری آن از سوی دختران امروز و همسران و مادران فردا فراهم شود.

در این نوشتار که به روش کتابخانه ای گرد آمده، تلاش شده تا الگوی جامع تعالی زن با نگاه به سیره حضرت زهرا سلام الله علیها در بعد دختری و همسری مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد.

کتب و مقالات زیادی به منظور ارائه الگو برای یک زن در طول زندگانی اش به رشته تحریر درآمده است که با مطالعه آن ها به عدم جامعیت این الگوها برای تمامی نیازها و دوران عمر او پی می بریم.

یکی از کتبی که در مقایسه با سایر آثار از جامعیت بیش تری برخوردار است کتاب الگوی تعالی دختران اثر عالم عالی قدر محمد جواد حاج علی اکبری است. در این کتاب برای الگوی تعالی دختران، مبانی عقلی جامع و منسجمی با نظر به سه ساحت بینشی، گرایشی و رفتاری هویت زن مسلمان آورده شده است. در بخش هایی از این کتاب مباحث روایی نسبتاً چشم گیری در تأیید چهارچوب عقلی الگو آورده شده است اما جای خالی نمونه های عینی از زندگانی حضرت زهرا سلام الله علیها که الگوی زنان دو عالم است رخ می نمایاند؛ لذا در این نوشتار تلاش شده تا شواهد نقلی مؤید بخش های مختلف الگو ارائه گردد.

(1) مفهوم شناسی

الگوی تعالی زن، نظامی هماهنگ است متشکل از مبانی، اصول حاکم، نقش ها و جدول الزامات با هدف ترسیم نیم رخ دختر طراز نظام فکری تربیتی اسلام.

(2) روش الگوپذیری از حضرت زهرا (س)

نحوه دریافت الگو از شخصیت های کامل و تطبیق آن با زندگی امروز، نکته ای کلیدی و کاری هنرمندانه، اجتهادی و بسیار دقیق است؛ چرا که مبنا، این است که خطوط اصلی حیات طیبه از زندگی اولیای خدا به دست آید و آن گاه، متناسب با شرایط سنی، گزارش های تاریخی و سیره اهل بیت (ع) استخراج و استفاده از مدل های امروزی میسر گردد. برای نمونه، این که در منطقه ای جغرافیایی مثل حجاز که احیاناً دختران در سنین متفاوتی بالغ شده و توانایی جسمی خاصی دارند، چگونه می تواند در سبک زندگی امروزی مورد استفاده قرار گیرد، از جمله بخش های کاربردی برای جوان امروز است. یا این که یک خانم در این شرایط سنی و با این همه نشاط، فعالیت و پویایی حتماً دارای توانمندی جسمی خاصی است؛ بخشی از این توانمندی، مربوط به تغذیه و بخش دیگر، مربوط به تحرک و تربیت بدنی متناسب است که پیام های خوبی برای دختران امروز دارد. باید توجه داشت که در آن زمان، زنان دیگری از مشرکین نیز در این سن ازدواج کرده، بچه دار شده و همسرشان را همراهی می کردند، ولی جلوه های سیره ی حضرت صدیقه طاهره (س) کاملاً متفاوت با آن ها است؛ به شکلی که -از آن جا که این بانوی واصل کامل، سر خط زندگی و الهام بخش برای تمامی مراحل الگوی تعالی دختران است- به عنوان منطقی برای تولید الگو به کار گرفته می شود.

این که حضرت در یک شرایط سنی مناسب، با این ویژگی ازدواج می کنند، این که به زندگی خانوادگی خود، به عنوان یک اصل کلیدی اهمیت فوق العاده ای می دهند، این که در تقسیم کارها اصالت را به کار خانه می دهند، توجه به اصل ساده زیستی به معنای دقیق کلمه، اصل قناعت، اصل همراهی با همسر در شرایط دشوار و بحرانی زندگی، اصل پافشاری بر مبنای ارتباطات خانوادگی، اصل وفاداری، اصل اصالت تربیت فرزند و ... نمونه هایی است که می تواند مولد اصل و قانون برای ما و مبنای استخراج خطوط اصلی حیات طیبه باشد. بنابراین، نکته مهم، پذیرش اصل مسئله است؛ «دریافت و پذیرش خطوط کلیدی» که راهبردهای آن در استخراج الگوی تعالی دختران استفاده می شود؛ هرچند در مقام تطبیق، شرایط سنی، موقعیت های متفاوت و ... نیز باید به روش اجتهادی مورد توجه قرار گیرد.

3) الزامات^۱ نقش دختری

کسی که دوران دختری را می گذراند، دارای ویژگی ها، امتیازات، توانمندی ها و استعداد های ویژه ای است که باید از آن ها در جهت ایفای بهینه نقش دختری، استفاده نمود. مربیان و متولیان تربیتی دختران، باید آن ها را یاری

^۱- الزام بایسته ای میان نقش ها و مأموریت ها است (بایسته هایی که برای دستیابی به مأموریت های یک نقش باید رعایت شوند). برای نمونه، یک دختر برای تحقق نقش دختری، باید خودآگاهی دخترانه (شناخت استعدادها و تفاوت ها) داشته باشد.

لقمه ها را کوچک برداشتن

غذا را خوب جویدن و نرم کردن

به هنگام غذا خوردن، در چهره دیگران چشم ندوختن

حضرت زهرا سلام الله علیها در این حدیث با توجه به ابعاد روحی و جسمی، آداب خوردن را بررسی فرموده اند و ضمن بخش بندی آن به سه قسمت واجب، مستحب و نشانه ادب، برای هر بخش تعاریف و مصادیقی ذکر نموده اند.¹

- مدیریت ذائقه جنسی

مدیریت ذائقه جنسی، از جمله مباحثی است که زمان ورود به آن، بیش از هر چیز دیگر باید مورد توجه قرار گیرد؛ بحثی فوق العاده مورد نیاز، که در ارتباط با تخریب خانواده و مسئله طلاق، به خوبی خود را نشان می دهد. البته نباید فراموش کرد که در این زمینه نیز با دو جریان افراط و تفریط رو به رو هستیم؛ نگاه آزاد مبتنی بر اندیشه های بیرونی از یک سو و نگاه بی خیالی و بی توجهی از سوی دیگر، در این مسئله مشاهده می شود.

- مدیریت اثر بخشی اجتماعی

مدیریت اثر بخشی اجتماعی، به معنای چگونگی پیش بردن خانواده به صورت واحد و عضوی فعال و مؤثر اجتماعی در ساختن جامعه مطلوب، توسط زن است. در این راستا، خانواده ی تراز، خانواده ای است که در تمام عرصه های اجتماعی، حضور فعال دارد. برای مثال، در پیش برد اخلاق اجتماعی، سهم دارد و در امر به معروف و نهی از منکر، زکات، خیر رسانی و توزیع برکات، نقش ایفا می کند. این مهارت را باید به گونه ای به دختران آموزش داد که از رهگذر این سهم، خانواده و به تبع آن جامعه را در حوزه های سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و اقتصادی کمک کند.

فاطمه سلام الله علیها زنی نبود که در گوشه منزل به ادامه زندگی داخلی مشغول باشد و از حوادث و اوضاع مربوط به اسلام بی تفاوت بگذرد. بلکه از گوشه هائی از تاریخ استفاده می شود که در جریان امور مربوط به اسلام بوده و بالاخص به حوادث جبهه و جنگ کاملاً عنایت داشته است. نه تنها پدر و شوهرش را تشویق می نموده بلکه در مواقع لزوم در صحنه حضور داشته و کارهائی را انجام می داده است.

¹ - محمد، دشتی، نهج الحیاه، انتشارات نشتا، 1391.

بعد از رحلت پیغمبر اسلام(ص) که دشمنان، فدک را غصب کردند، حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها از فدک به عنوان سوژه سیاسی استفاده کردند تا در میان مردم روشنگری کنند. ایشان اگر استدلال‌های عمیق انجام می‌دادند عموم مردم متوجه آن نمی‌شدند؛ بنابراین از فدک استفاده کردند چراکه همه مردم می‌دانستند که دختر پیامبر گرامی اسلام از فدک به عنوان ابزاری برای ایثار و خدمت به نیازمندان استفاده می‌کردند و اکنون که حضرت رسول(ص) از دنیا رفته‌اند، این ملک از ایشان گرفته شده است.

لذا بانوی اسلام فاطمه زهرا سلام الله علیها در خطبه معروفش که در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله در برابر مهاجرین و انصار ایراد فرمود به این آیات تمسک جست و احدی از مهاجرین و انصار آن را انکار نکرد و بدین وسیله حقانیت امیرالمؤمنین علیه السلام را برای خلافت و جانشینی پیامبر صلی الله علیه و آله اثبات نمود^۱ چرا که آن روز که فدک از ناحیه ایشان و همسرش مطرح بود در واقع وسیله ای برای تثبیت مسأله ولایت و جلوگیری از خطوط انحرافی در زمینه خلافت پیامبر صلی الله علیه و آله بود.^۲ در تاریخ نوشته اند: بعد از جنگ احد، وقتی فاطمه صورت خون آلود پدر را دید او را در بغل گرفت، گریه می کرد و خونها را از چهره پدر پاک می کرد. امیرالمؤمنین علیه السلام آب آورد و فاطمه صورت پدر را می شست، ولی خون قطع نمی شد، سرانجام فاطمه قطعه حصیری را سوزاند و خاکسترش را روی زخم ریخت تا خون قطع شد.^۳ و نوشته اند وقتی رسول خدا از جنگ احد برگشت شمشیرش را به فاطمه سلام الله علیها داد و فرمود: خون هایش را بشوی. علی بن ابی طالب علیه السلام نیز شمشیرش را به فاطمه سلام الله علیها داد و فرمود: خون هایش را بشوی.^۴

- مدیریت سلوک معنوی خانواده

شریک زندگی، باید همان طور که خود را رشد می دهد، طرف مقابل را نیز از نظر معنوی و تعالی شخصیتی، پیش ببرد. بنابر این باید از توان مضاعف و بنیه قوی تری از نظر معنوی برخوردار باشد. در همین رابطه، نکته لطیفی پیرامون حضرت زهرا سلام الله علیها نقل شده که بسیار قابل توجه است. در روز اول ازدواج، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از امیر المؤمنین سؤال کردند که فاطمه سلام الله علیها را چگونه یافتی؟ حضرت پاسخ دادند: «نِعَمَ الْعَوْنُ

^۱ - ناصر، مکارم شیرازی، زهرا سلام الله علیها برترین بانوی جهان، قم، انتشارات سرور، ۱۳۸۱ش، ص ۱۲۹.

^۲ - همان، ص ۱۲۲.

^۳ - احمد بن یحیی، بلاذری، انساب الاشراف، جلد ۱، مصر، دارالمعارف، ۱۹۵۹م، ص ۳۲۴.

^۴ - عبدالملک بن هشام، معافری مصری، سیره النبویه (سیره ابن هشام)، جلد ۳، لبنان، بیروت، ص ۱۰۶.

عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ بهترین یاری کننده در اطاعت از خداوند است». باید توجه داشت زمانی یک زن می تواند در نقش همسری موفق باشد که اهل خلوت، راز و نیاز و بهره مندی از انس خلوت های عارفانه باشد البته این مسئله بر خلاف مدلی است که امروز در ذهن ها طراحی شده و براساس آن، زنان پیوسته در خارج از منزل مشغول هستند، زیرا این تفکر، تعلق به خانه را یک تعلق محدود کننده می داند. در نگاه اسلام، تعلق به خانه، آزاد کننده است؛ یعنی مدام نیروهای باطنی او را در آن سیر ملکوتی آزاد می کند و این، نکته ای بسیار لطیف است. در همین راستا، تعبیر لطیف و زیبای « خَيْرُ مَسَاجِدٍ نَسَائِكُمُ الْبُيُوتُ »^۱ به این معنا است که خداوند متعال، خانه را برای زن، به مثابه معبد و مسجد می داند. نقل است حضرت زهرا سلام الله علیها در لیلالی قدر به دلیل اهمیت این شبها، در روز بچه ها را می خوابانید تا کاملاً استراحت کنند و غذای کمتری به آنان می داد تا بدین گونه زمینه و موقعیت بهتر و مطلوب تری از نظر جسمی و روحی برای شب زنده داری داشته باشند و می فرمود: «محروم کسی است که از برکات این شب محروم باشد». این حساسیت بانو نسبت به بیدار ماندن اهل خانه در حالی است که هنگام شهادت ایشان، امام مجتبی علیه السلام بیش از هشت سال نداشتند. با اندکی محاسبه می توان فهمید حضرت زهرا سلام الله علیها کودکان زیر هشت سال خود را در شب های قدر بیدار نگه می داشتند.^۱

نتایج دو فصل

مهم ترین نتایج حاصله از مطالعه حاضر که با هدف تبیین الگوی تعالی زن در نقش همسری با نگاهی به سیره حضرت زهرا (س) انجام شده بدین شرح می باشد

الگوی تعالی، در مقام احصا نکات کلیدی از مبانی دینی است. بعضی از این نکات که به عنوان آسیب مطرح می شود -مثل ایجاد نگاه های متوقعانه و غیرمسئولانه در جامعه زنان نسبت به امور خانواده یا تأکید بر حقوق به جای وظایف یا تأکید بر حقوق به جای اخلاق و ...- از بخش هایی است که الگوی تعالی برای مبارزه و حل و فصل آن، اقدام نموده و در حقیقت این الگو، نسخه ای برای علاج این دست مشکلات محسوب می شود.

- اساسی ترین وظیفه زن به عنوان یک همسر و در راستای ساختن خانه و زندگی، تأمین نیازهای عاطفی، جنسی و روانی همسر است. بنابراین لازم است همسران ضمن شناخت این وظایف، روش ها و ظرافت های رفتاری مربوط به ایفای کامل این مهم را در خود ایجاد کرده و از نظر عاطفی نیز با تمرینات لازم، روحیات خود را با انجام این وظایف سازگار نمایند.

^۱ - حسین بن محمد تقی، نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت، جلد ۷، مؤسسه آل البیت، ص ۴۷۰؛ محمد باقر، مجلسی، همان، جلد ۹۴، ص ۱۰.

- زنان باید بدانند که نقش ها و وظایف همسری مرد در ساختار خانواده، یعنی سرپرست، حامی و مسئول خانواده بودن قابل انتقال و واگذاری به زن نیست. در غیر این صورت خانواده از حالت تعادل خارج شده و نیازهای طرفین برآورده نخواهد شد.

- دختران در دوران پیش از ازدواج می بایست با پرکاری و پشتکار، صبر در مشکلات، بردباری، حسن ظن، مهربانی و عاطفه، پرهیز از حسادت و اهتمام به حیا، در خود زمینه ایجاد الزامات نقش همسری یعنی قناعت و پرهیز از حرص، ایثار و فداکاری، عفو و گذشت را ایجاد نمایند.

- مدیریت آرامش در خانواده و نحوه فائق آمدن بر بحران های معاشرتی و طبیعی مسیر زندگی مهارت بسیار مهمی است که یک خانم در نقش همسری باید دارا باشد.

- دختران باید از قبل مهارت تعامل با انسان های جدید را به دست آورند چراکه با ازدواج نیاز زیادی به مدیریت ارتباط با خانواده همسر و اقوام او پیدا خواهد کرد.

- هر چند که تأمین معاش خانواده بر عهده مرد است اما زن نیز باید مهارت مدیریت هزینه ها از جمله مهارت خرید و بر خورداری از روحیه قناعت را در خود ایجاد کند تا در پیشرفت اقتصادی خانواده مؤثر واقع شود.

- حفظ سلامت اعضای خانواده بر اساس تغذیه سالم و کامل و مدیریت ذائقه جنسی از مهارت هایی است که از تخریب خانواده جلوگیری می کند و زن باید به آن مسلط باشد.

- اگر زن به عنوان یک همسر به نحو شایسته عمل کند می تواند به عنوان عضو فعال و مؤثر اجتماعی در ساختن جامعه مطلوب ایفای نقش کند. این مهارت را باید به گونه ای به دختران آموزش داد که از رهگذر این سهم، خانواده و به تبع آن جامعه را در حوزه های سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و اقتصادی کمک کند.

فهرست منابع

* قرآن کریم

* نهج البلاغه

* صحیفه سجادیه

- ابن بابويه، محمد بن علي (شيخ صدوق)، من لا يحضره الفقيه، قم، انتشارات جامعه مدرسين، 1413.
- ابونعيم اصفهاني، احمد بن عبدالله، حليه الاولياء.
- بحراني اصفهاني، عبدالله بن نور الله، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال من الآيات و الأخبار و الأقوال، قم، نشر مؤسسه الإمام المهدي (عج).
- تميدي آمدي، عبدالواحد بن محمد، غررالحكم و دررالکلم، قم، انتشارات دفتر تبليغات اسلامي، 1366.
- حر عاملي، محمد بن حسن، وسائل الشيعه، قم، آل البيت (ع)، 1409.
- حميري، عبدالله بن جعفر، قرب الاسناد، قم، آل البيت (ع)، چاپ اول، 1413.
- حنبلي، احمد بن محمد، مسند احمد، سوئد، مؤسسه الرساله، 1421.
- خطيب بغدادی، احمد بن علي، تاريخ بغداد، بيروت، دارالکتب العلميه.
- زمخشري، محمود بن عمر، الکشاف عن حقائق غوامض التنزيل، تصحيح مصطفى حسين احمد، چاپ سوم، بيروت، دارالكتاب العربي، 1407.
- طباطبائي، محمد حسين، الميزان في تفسير القرآن، چاپ پنجم، قم، دفتر انتشارات اسلامي، 1417.
- طوسي، محمد بن حسن، الأمالي، قم، دارالثقافه، 1414.
- طوسي، محمد بن حسن، تهذيب الاحكام، تهران، دارالکتب الاسلاميه، 1364.
- فيروز آبادي، مرتضي، فضائل الخمسه من صحاح سته، نجف، دارالکتب الاسلاميه، 1392ق.
- قمي، عباس، فيض الغدير، قم، دفتر تبليغات اسلامي.
- كليني، محمد بن يعقوب، اصول کافی، تهران، کتابفروشي علميه اسلاميه، 1369.
- مجلسي، محمدباقر، بحارالانوار، بيروت، مؤسسه الوفاء، 1404.
- مکارم شیرازي، ناصر، زهرا برترين بانوي جهان، قم، نشر سرور، چاپ دهم، 1381.
- نوري، حسين بن محمدتقي، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بيروت، مؤسسه آل البيت (ع)، 1408ق.